

ВІКОВА ІДЕНТИЧНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПРЕДМЕТ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Донець Олеся Іванівна,

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри загальної та соціальної психології

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

<https://orcid.org/0000-0002-1273-6205>

У статті здійснено теоретичний аналіз існуючих підходів щодо концепції вікової ідентичності особистості. Представлено огляд результатів емпіричних досліджень вікової ідентичності представників різних вікових груп. Визначено, що вікова ідентичність є складним психологічним феноменом, який відображає сукупність різних вимірів віку особистості. Провідну роль у формуванні вікової ідентичності відіграють процеси категоризації та самокатегоризації. У віковій ідентичності особистості безпосередньо відображається її власний емпіричний досвід дорослішання та старіння. Чисельність вимірів вікової ідентичності представлена у науковій літературі такими параметрами як «хронологічний вік», «суб'єктивний вік», «ідеальний вік», ідентичність з віковою групою, ідентичність з поколінням, «минуле Я». Процеси порівняння реалізуються індивідом у декількох напрямках: порівняння себе з «усередненим» представником власної вікової групи; порівняння себе зі стереотипними уявленнями про представників свого покоління, як про групу осіб, що розвивалися у єдиному історико-соціальному контексті; порівняння з реальними однолітками; порівняння з самим собою у минулому. Індивіди тяжіють до більш позитивної оцінки себе та свого стану у порівнянні з однолітками. Різниця між суб'єктивним та реальним віком зростає по мірі дорослішання та старіння індивіда. Чим старшим є індивід, тим, зазвичай, він більшою мірою незадоволений власним віком. Прагнення до молодшої вікової ідентичності та здатність вибірково ідентифікувати себе з позитивними характеристиками власної вікової групи, уникаючи негативних, виконує адаптивну функцію, допомагаючи індивіду пручатися негативним стереотипам щодо дорослішання та старіння та долати можливі вікові втрати.

Ключові слова: вікова ідентичність, самокатегоризація, хронологічний вік, суб'єктивний вік, ідеальний вік, ідентичність з поколінням.

Donets Olesia. Age identity as a subject of psychological studies

The article provides a theoretical analysis of existing approaches to the concept of age identity of a person. An overview of the results of empirical studies of the age identity of representatives of different age groups is presented in the work. It is stated the age identity as a complex psychological phenomenon that reflects a set of different dimensions of a person's age. The processes of categorization and self-categorization play a leading role in the formation of age identity. A person's age identity directly reflects their own empirical experience of growing up and aging. The number of dimensions of age identity is represented in scientific literature by such parameters as "chronological age", "subjective age", "ideal age", identity with an age group, identity with a generation, "past self". Comparison processes are implemented by an individual in several directions: comparing oneself with the "average" representative of one's own age group; comparing oneself with stereotypical ideas about the representatives of one's generation, as a group of people who developed in a mutual historical and social context; comparison with real peers; comparison with oneself in the past. Individuals tend to have a more positive assessment of themselves and their condition compared to their peers. The difference between person`s subjective age and real age increases as an individual matures and ages. The older an individual is, the more dissatisfied they are with their age. The desire for a younger age identity and the ability to selectively identify with the positive characteristics of one's own age group, while avoiding the negative ones, performs an adaptive function, helping the individual to resist negative stereotypes about growing up and aging and to overcome possible age losses.

Key words: age identity, self-categorization, chronological age, subjective age, ideal age, identity with generation.

Постановка проблеми. Вік особистості є специфічною категорією, на основі якої особистість здійснює як процеси категоризації інших, так і самокатегоризації. Виступаючи в якості фундаменту для багатьох ідентичностей, віковий аспект самосприйняття характеризується флюїдністю, постійними змінами. Усі люди невпинно дорослішають та старіють, а відповідно – постійно переходять з однієї вікової групи до іншої. Кожний з таких переходів передбачає, на додачу до зустрічі з новими викликами та необхідністю вирішення певних вікових завдань, необхідність зміни власної ідентичності.

Мета дослідження полягає у теоретичному аналізі наявних підходів щодо концепції вікової ідентичності особистості та огляді результатів емпіричних досліджень вікової ідентичності дорослої особистості.

Результати дослідження. Концепція вікової ідентичності спирається на внутрішній досвід особистості стосовно її віку та процесу дорослішання та старіння. Вікова ідентичність є результатом ототожнення чи, навпаки, дистанціювання особистості з різними аспектами процесу дорослішання та старіння, спираючись на індивідуальний та історичний досвід [1]. Означене ототожнення чи дистанціювання здійснюється індивідом із врахуванням загальноприйнятих уявлень про те, що означає бути дорослим чи ні, молодим чи старим, що означає бути представником певної вікової групи. На основі цих уявлень формується власне суб'єктивне бачення як процесу дорослішання та старіння, так і узагальнений образ людей різного віку.

Вік є не просто хронологічною категорією, а скоріше конструктом, обумовленим соціальним та особистісним змістом [2]. Ідея про соціальну та особистісну обумовленість віку індивіда знаходить своє відображення навіть на рівні приказок, зокрема можна згадати відомий вислів «Ти настільки старий, наскільки років себе почуваш».

У багатьох дослідженнях вікової ідентичності науковці використовують поняття суб'єктивного віку у якості чіткої оцінки ідентифікації з віковою групою. Іноді означене поняття використовується як синонім

власне поняття «вікова ідентичність». Під суб'єктивним віком розуміють самосприйняття індивідом власного віку, яке може відрізнитися від реального, хронологічного віку. Суб'єктивний вік передбачає наявність певних взаємин між індивідом та тією віковою групою, з якою він себе ототожнює прямо, шляхом віку, або опосередковано, за допомогою певних характеристик, що властиві усім представникам даної вікової групи [3]. Відповідно, у дослідженнях вікової ідентичності достатньо часто постають питання, на кшталт: «Наскільки старими ви себе відчуваєте?»; «До якої вікової групи ви себе відносите?»; «Як ви сприймаєте та розумієте процес власного старіння?» тощо. Адже люди одного хронологічного віку можуть відносити себе до різних вікових категорій. Наприклад, у віці 60 років хтось буде сприймати та визначати себе як «молодого», хтось – як «старого», хтось – як представника середнього віку.

Співзвучним із загальнопоширеним твердженням «Ти настільки старий, наскільки років себе почуваш», є емпірично встановлений факт, що старі люди не схильні почувати себе старими [4; 5]. Зокрема, згідно дослідження Шерон Кауфман, старим людям властиве так зване «нестаріюче Я» – незважаючи на зміни фізичної та соціальної функціональності (очевидно, у бік спаду) значна кількість її досліджуваних вказувала на стійке внутрішнє відчуття сталості, на яке не впливав їх зростаючий вік. Досліджувані не відчували належності до своєї вікової групи та тяжили до більш позитивної оцінки себе і свого стану у порівнянні з однолітками, розглядаючи себе в якості винятку із загального правила про те, що старіння супроводжується неміччю. Описуючи свою концепцію нестаріючого «Я», авторка висунула припущення про те, що власне «бути старим» не є головним організуючим аспектом для Я-концепції старих людей [4]. Дослідження Роберта Кастенбаума та його колег продемонструвало якісний зсув у бік визначення досліджуваними власного суб'єктивного віку як більш молодого за реальний хронологічний [6]. Незначні розбіжності між хронологічним та суб'єктивним віком були зафіксовані дослідниками у групі 20-річ-

них, та чим старшими були досліджувані, тим більшими ставали ці розбіжності. Так, серед осіб віком від 25 до 29 років майже не було зафіксовано розбіжностей між реальним віком та суб'єктивним віком, тоді як у кожній наступній віковій групі ці розбіжності ставали все глибшими. Зокрема, представники найстаршої вікової категорії в середньому відчували себе на 13 років молодшими за їх реальний вік [5; 7].

Ще однією змінною, яка демонструє наявну тенденцію дорослих відчувати себе молодшими за свій хронологічний вік, є так званий «ідеальний вік», тобто те, наскільки дорослою/старою бажала би бути людина. Результати оцінки даного параметру та його порівняння із реальним віком досліджуваного можуть бути використані для визначення того, наскільки людина є задоволеною власним віком. Згідно результатів, отриманих Вірпі Уотінен з колегами, досліджувані віком від 70 до 74 років бажали би бути майже вдвічі молодшими за свій реальний вік, що вказує на значний рівень незадоволення власним віком, й одночасно демонструє прагнення бути молодшим за той вік, на який вони себе відчують [8].

Іншим параметром, який можна зустріти у дослідженнях, присвячених віковій ідентичності, є суб'єктивні уявлення про те, коли саме індивід переходить з однієї вікової групи до іншої. Так, на питання «Коли розпочинається та завершується середній вік?» досліджувані можуть відповідати по різному. Загалом, згідно класифікації ВООЗ прийнято вважати, що середній вік розпочинається у віці 44 років і завершується наприкінці 59 року життя. Проте, за результатами одного з досліджень, у кожній із залучених вікових груп досліджувані прагнули бути молодшими за початок середнього віку (молодше 44 років) і не відчувати себе настільки старими, аби подолати його верхню межу (не старіше за 59 років) [9, с. 11].

Враховуючи вищезначене, зрозумілою стає пропозиція деяких дослідників розглядати вікову ідентичність у якості комплексного персонального конструкту, який відображає сукупність різних вимірів віку особистості, зокрема те, наскільки старою особистість себе відчуває, виглядає, діє, бажав бути тощо [6].

Варто зазначити, що ідентифікація зі «старим віком» розглядається дослідниками як ідентифікація зі стереотипними поглядами на старість, які є майже завжди негативними, оскільки асоціюються зі зниженням продуктивності, фізичною неміццю, зниженням реалізованості соціальних ролей та статусу [10], низьким рівнем задоволеності життям, поганим станом здоров'я, низьким рівнем самоповаги і ще нижчим рівнем виживання [11]. Загалом можна сказати, що асоціація зі спадом та втратами є найпоширенішою щодо процесу старіння, що підтверджується результатами чисельних емпіричних досліджень. Водночас, необхідно вказати на те, що науковці вважають «здоровою» реакцією для похилих людей відмову від ідентифікації зі старістю, або хоча б супротив їй [11].

Деякі дослідники вказують на необхідність розрізняти поняття вікова ідентичність та ідентифікація з віковою групою [12]. Вікова ідентичність є компонентом «Я» особистості, пов'язаним, але не обов'язково залежним від ідентифікації з віковою групою, яка, у свою чергу, передбачає наявність відчуття солідарності (згуртованості) з однолітками. Ричард Дженкінс, розмірковуючи щодо соціальної ідентичності, провів чітку межу між поняттями «індивідуальна ідентичність» та «групова ідентичність»: там, де перше асоціюється зі зростанням описів щодо власного «Я», плину життя та тілесності, друге – відображає зацікавленість у категоризації, стереотипізуванні та груповій свідомості. Перше описує відмінність від групи чи інших людей, тоді як друге – подібність до них [13].

Якщо зважати на наявність двох аспектів вікової ідентичності – індивідуального (персонального) та групового (соціального), необхідно визначити, яким чином кожен з них вибудовується, проявляється та здійснює вплив на буття індивіда. Щодо індивідуального (персонального), можна припустити, що думки про себе у категоріях хронологічного віку можуть бути небезпечними для «Я», зважаючи на характерні соціальні вікові стереотипи щодо старіння. З іншого боку, думки про себе, як про представника певної групи, можливо відіграють трохи іншу роль для подальшого життя індивіда.

Референтна група однолітків, яка дозволяє особистості здійснювати порівняння себе з іншими, може сприяти як більш старій віковій ідентичності, відображаючи для індивіда власні процеси старіння, так і більш молодій – виступаючи у якості джерела позитивних рольових моделей [14]. Результати емпіричних досліджень, хоча і не завжди є однозначними, тем не менш засвідчують наявні зв'язки між віковою ідентичністю особистості та специфікою порівняння з однолітками. Зокрема, у дослідженні Гордона Бултена та Едварда Пауерса, було встановлено, що порівняння себе з однолітками за показниками здоров'я, соціальних контактів та незалежності має зв'язок з віковою ідентичністю особистості: ті досліджувані, які вважали, що знаходяться у кращій позиції за своїх однолітків з більшою вірогідністю описували себе як осіб середнього віку, а не як людей похилого віку [15].

Расселом Вардом та його колегами було виявлено, що на додачу до порівняння себе з однолітками, джерелом ідей щодо змін виступає також порівняння себе зі своїми минулими роками [16]. Марджорі Ловенталь та Бетсі Робінсон згадували у своїй роботі «минуле Я» особистості як «референтного іншого» чи «ретроспективний критерій» [17]. Таким чином, можна припустити, що порівняльний аналіз, на основі якого вибудовується вікова ідентичність особистості (у будь-якому віці) здійснюється у декількох напрямках, зокрема: порівняння зі стереотипними уявленнями про певну вікову групу, порівняння з однолітками та порівняння з самим собою у минулому.

Варто зазначити, що в процесі аналізу наукової літератури, присвяченій проблемі вікової ідентичності особистості, можна зустріти виокремлення такого поняття як «ідентичність покоління». Ідентичність особистості з віковою групою може бути представлена у якості тимчасового членства у групі, пов'язаного з хронологічним віком (наприклад, люди 60–80 років). На противагу, ідентичність представника покоління характеризується постійним членством у групі, пов'язаним з певними датами народження (наприклад, народжені між 1940 та 1960 роками, чи народжені у період між 1980 та 2000 роками,

або – після 2000 року). Цікавим також є те, що коли мова іде про членство у групі покоління, ми можемо бачити появу спеціальних термінів, які позначають цю групу, на кшталт «зумери», «міленіали», «бумери» тощо. Ці терміни, що використовуються як для маркування представників певної групи, так і в якості самоназви, по суті позначають цілий набір типових для певної вікової групи характеристик, – усереднений портрет представника певного покоління. Від так, протягом життя людина змінює власне членство у вікових групах, проте зберігає членство у групі покоління. Таким чином, постає так звана подвійна вікова ідентичність особистості, заснована на усвідомленні особистістю подібностей та розбіжностей, базованих на віці.

Модель подвійної ідентичності спирається на два процеси: 1) дорослі уникають самокатегоризації у термінах старшого віку, психологічно відмежовуючись від власної вікової групи; 2) дорослі обирають альтернативні вікові ідентичності, ідентифікуючись із власним поколінням [18; 19; 20; 21].

Результати дослідження Девіда Вейса та Фрідера Ленга свідчать про наявність у старших дорослих різних когнітивних уявлень про їх вікову групу та про їх покоління. Старші дорослі сильніше ідентифікуються зі своїм поколінням, а не зі своєю віковою групою. Уявлення про своє покоління містять більше позитивних характеристик, зокрема стосовно дієздатності та загальної долі, тоді як ідентичність з віковою групою містить менше позитивних характеристик, більше загальних описів та описів фізичних станів. Соціальні ідентичності надають можливість старшим дорослим долати/переживати зміни, обумовлені віком, та плекати позитивне самоприйняття. Подвійна вікова ідентичність (ідентичність з поколінням та з віковою групою), на думку авторів, виконує адаптивну функцію, виступаючи у якості компенсаторного механізму у похилому віці [19]. Власне і сам зсув самоприйняття від ідентичності з віковою групою до ідентичності з поколінням може бути розглянутий у якості адаптаційної гнучкості у подоланні вікових втрат та обмежень.

Суб'єктивні уявлення про дорослість та старість вибудовуються на основі колективних уявлень. Ці уявлення містять

думки та почуття стосовно різних вікових груп. Такі стереотипи можуть бути пов'язані з найбільш суттєвими ознаками соціальної перцепції, а саме з самоідентифікацією себе як суб'єкта дії та приналежністю [22; 23]. Самоідентифікація себе як суб'єкта дії асоціюється з успішністю, майстерністю, компетенцією, тоді як приналежність співвідноситься з теплотою, взаєминами, кооперацією (співробітництвом) з іншими. Дослідження свідчать про те, що вікові стереотипи часто відображають небажані характеристики [24]. Негативні стереотипи щодо старіння містять очікування фізичних змін, які часто асоціюються з втратою компетенції та дієздатності у подальшому житті [25]. Звичайно, не можна стверджувати, що усі стереотипи щодо старіння є виключно негативними. Визначені дослідниками позитивні вікові стереотипи виявилися пов'язаними з емоційними міжособистісними взаєминами: так, старші люди сприймаються як більш щирі та дружні у порівнянні з представниками молодших вікових груп [26].

Разом з тим, варто зважати на те, що особи, які ідентифікують себе зі старим віком не завжди мають підтримувати негативні стереотипи щодо старості або мати негативну Я-концепцію. Дослідники вказують, що мотивом для засвоєння ідентичностей особистістю є їх (ідентичностей) позитивний вплив на відчуття власного «Я» [27; 28]. На думку Тімоті Брубейкера та Едварда Пауерса, загалом індивіди схильні до засвоєння як позитивних так і негативних характеристик старості, а вибір означених характеристик здійснюється на основі позитивної чи негативної Я-концепції [29]. Якщо ж звертатися до тих, хто підтримує негативні стереотипи щодо старості, то, водночас, як вказують Девід Вейс та Фрідер Ленг, вони дистанціюються від представників своєї вікової групи, засвідчуючи, що почуваються молодшими за власний хронологічний вік [20]. Можна сказати, що така тенденція спостерігається у тому випадку, коли членство у віковій групі сприймається у якості негативної соціальної ідентичності [18]. Від так, здатність особистості вибірково ідентифікувати себе з позитивними

віковими ідентичностями, уникаючи негативних вікових ідентичностей, на думку Девіда Вейса та Фрідера Ленга, є головним компонентом адаптивної компетентності особистості.

Висновки. Вікова ідентичність особистості є комплексним психологічним феноменом, який відображає сукупність різних вимірів віку особистості. Формування вікової ідентичності базується на процесах категоризації та порівняння та власному емпіричному досвіді індивіда, пов'язаному із процесом його дорослішання та старіння.

Порівняльний аналіз, на основі якого вибудовується вікова ідентичність особистості у будь-якому віці, здійснюється у декількох напрямках, зокрема: 1) порівняння з «усередненим» стереотипним образом представника певної вікової групи; 2) порівняння зі стереотипними уявленнями про представників певного покоління, як групу осіб, що розвивалися у єдиному історико-соціальному контексті; 3) порівняння з реальними однолітками; 4) порівняння з самим собою у минулому.

У суспільній свідомості поширеними є негативні стереотипи щодо старіння, яке зазвичай асоціюється зі спадом: втратою життєвих сил, погіршенням здоров'я, зниженням авторитету та соціальної значущості. На противагу старості, молодість асоціюється із здоров'ям, привабливістю, перспективами досягнення успіху. Від так, прагнення індивідів до молодшої, за свій реальний хронологічний вік, вікової ідентичності має на меті підживлення та збереження позитивного самосприйняття. Ідентичність із поколінням виступає у якості альтернативної вікової ідентичності. Здатність особистості вибірково ідентифікувати себе з позитивними характеристиками власної вікової групи, уникаючи негативних, є компонентом адаптивної компетентності особистості, що дозволяє долати вікові втрати та обмеження.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку вбачаємо в аналізі основних підходів до виміру вікової ідентичності особистості та проведенні емпіричного дослідження вікової ідентичності дорослих жінок та чоловіків в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Kaufman G., Elder G.H. Revisiting age identity: a research note. *Journal of Aging Studies*. 2002. № 16. P. 169–176.
2. Logan J. R., Ward R., Spitze G. As Old as You Feel: Age Identity in Middle and Later Life. *Social Forces*. 1992. V. 71, № 2. P. 451–467.
3. Cutler N.E. Subjective age identification. *Research instruments in gerontology: Clinical and social psychology* / Ed. by D.J. Mangen, W.A. Peterson. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1982. P. 437–461.
4. Kaufman S.R. The ageless self: Sources of meaning in late life. Madison: University of Wisconsin Press, 1986. 220 p.
5. Westerhof G.J., Barrett A.E., Steverink N. Forever young: A comparison of age identities in the United States and Germany. *Research on Aging*. 2003. № 25(4). P. 366–383.
6. Kastenbaum R., Derbin V., Sabatini P., Arrt S. "The ages of me": toward personal and interpersonal definitions of functional aging. *The International Journal of Aging and Human Development*. 1972. № 3. P. 197–211.
7. Barak B., Stern B. Subjective age correlates: A research note. *The Gerontologist*. 1986. № 26(5). P. 571–578.
8. Uotinen V., Suumata T., Ruoppila I. Age identification in the framework of successful aging. A study of older Finnish people. *The International Journal of Aging and Human Development*. 2003. №56. P. 173–195.
9. Encyclopedia Of The Life Course And Human Development / Ed. by D.S. Carr. V. 3. Detroit : Macmillan Reference USA, 2008. 1561 p.
10. McTavish D.G. Perceptions of old people: A review of research methodologies and findings. *The Gerontologist*. 1971. № 11. P. 90–102.
11. Carp F.M., Carp A. Mental health characteristics and acceptance-rejection of old age. *American Journal of Orthopsychiatry*. 1981. № 51. P. 230–241.
12. Sherman S.R. Changes in age identity: Self perceptions in middle and late life. *Journal of Aging Studies*. 1994. № 8(4). P. 397–412.
13. Jenkins R. Social Identity. London: Routledge, 1996. 257 p.
14. Furstenberg A.-L. Older People's Age Self-Concept. *Social Casework*. 1989. №70. P. 268–275.
15. Bultena G.L., Powers E.A. Denial of aging: age identification and reference group orientations. *Journal of Gerontology*. 1978. №33(5). P. 748–754.
16. Ward R.A., La Gory M., Sherman S.R. The Environment for Aging: Interpersonal, Social, and Spatial Contexts. Tuscaloosa: University of Alabama Press, 1988. 272 p.
17. Lowenthal M.F., Robinson B. Social Networks and Isolation. *Handbook of Aging and the Social Sciences* / Ed. by R.H. Binstock, E. Shanas. New York: Van Nostrand, 1976. P. 432–456.
18. Weiss D., Freund A.M. Still young at heart: Negative age-related information motivates distancing from same-aged people. *Psychology and Aging*. 2012. № 27(1). P. 173–180.
19. Weiss D., Lang F.R. The Two Faces of Age Identity. *The Journal of Gerontopsychology and Geriatric Psychiatry*. 2012. №25 (1). 5–14.
20. Weiss D., Lang F.R. "They" are old but "I" feel younger: Age-group dissociation as a self-protective strategy in old age. *Psychology and Aging*. 2012. № 27(1). P. 153–163.
21. Weiss D., Lang F.R. Thinking about my generation: Adaptive effects of a dual age identity in later adulthood. *Psychology and Aging*. 2009. № 24. P. 729–734.
22. Abele A.E., Wojciszke B. Agency and communion from the perspective of self versus others. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2007. V. 93, № 5. P. 751–763.
23. Fiske S.T., Cuddy A.J.C., Glick P. Universal dimensions of social cognition: Warmth and competence. *Trends in Cognitive Sciences*. 2007. № 11. P. 77–83.
24. Kite M.E., Stockdale G.D., Whitley B.E., Johnson B.T. Attitudes toward younger and older adults: An updated meta-analytic review. *Journal of Social Issues*. 2005. № 1. P. 241–266.
25. Cuddy A.J.C., Fiske S.T. Doddering but dear: Process, content, and function in stereotyping of older persons. *Ageism: Stereotyping and Prejudice Against Older Persons* / Ed. by T.D. Nelson. The MIT Press, 2002. P. 3–26.

26. Diehl M., Owen S.K., Youngblade L.M. Agency and communion attributes in adults' spontaneous self-representations. *International Journal of Behavioral Development*. 2004. № 28. P. 1–15.
27. Ashmore R.D., Deaux K., McLaughlin-Volpe T. An organizing framework for collective identity: Articulation and significance of multidimensionality. *Psychological Bulletin*. 2004. № 130 (1). P. 80–114.
28. Rydell R.J., McConnell A.R., Beilock S.L. Multiple social identities and stereotype threat: Imbalance, accessibility, and working memory. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2009. № 96. P. 949–966.
29. Brubaker M.A., Powers E.A. The stereotype of "old": A review and alternative approach. *Journal of Gerontology*. 1976. №31. P. 441–447.

REFERENCES:

1. Kaufman, G., & Elder, G.H. (2002). Revisiting age identity: a research note. *Journal of Aging Studies*. № 16. P. 169–176 [in English].
2. Logan, J.R., Ward, R., & Spitze, G. (1992). As Old as You Feel: Age Identity in Middle and Later Life. *Social Forces*. V. 71, № 2. P. 451–467 [in English].
3. Cutler, N.E. (1982). Subjective age identification. *Research instruments in gerontology: Clinical and social psychology* / Ed. by D.J. Mangen, W.A. Peterson. Minneapolis: University of Minnesota Press. P. 437–461 [in English].
4. Kaufman, S.R. (1986). The ageless self: Sources of meaning in late life. Madison: University of Wisconsin Press. 220 p. [in English].
5. Westerhof, G.J., Barrett, A.E., & Steverink, N. (2003). Forever young: A comparison of age identities in the United States and Germany. *Research on Aging*. № 25(4). P. 366–383 [in English].
6. Kastenbaum, R., Derbin, V., Sabatini, P., & Arrt, S. (1972). "The ages of me": toward personal and interpersonal definitions of functional aging. *The International Journal of Aging and Human Development*. № 3. P. 197–211 [in English].
7. Barak, B., & Stern, B. (1986). Subjective age correlates: A research note. *The Gerontologist*. № 26(5). P. 571–578 [in English].
8. Uotinen, V., Suumata, T., & Ruoppila, I. (2003). Age identification in the framework of successful aging. A study of older Finnish people. *The International Journal of Aging and Human Development*. № 56. P. 173–195 [in English].
9. Encyclopedia Of The Life Course And Human Development (2008). Ed. by D.S. Carr. V. 3. Detroit : Macmillan Reference USA. 1561 p. [in English].
10. McTavish, D.G. (1971). Perceptions of old people: A review of research methodologies and findings. *The Gerontologist*. № 11. P. 90–102 [in English].
11. Carp, F.M., & Carp, A. (1981). Mental health characteristics and acceptance-rejection of old age. *American Journal of Orthopsychiatry*. № 51. P. 230–241 [in English].
12. Sherman, S.R. (1994). Changes in age identity: Self perceptions in middle and late life. *Journal of Aging Studies*. № 8(4). P. 397–412 [in English].
13. Jenkins, R. (1996). *Social Identity*. London: Routledge, 1996. 257 p. [in English].
14. Furstenberg, A.-L. (1989). Older People's Age Self-Concept. *Social Casework*. № 70. P. 268–275 [in English].
15. Bultena, G.L., & Powers, E.A. (1978). Denial of aging: age identification and reference group orientations. *Journal of Gerontology*. № 33(5). P. 748–754 [in English].
16. Ward, R.A., La Gory, M., & Sherman, S.R. (1988). *The Environment for Aging: Interpersonal, Social, and Spatial Contexts*. Tuscaloosa: University of Alabama Press. 272 p. [in English].
17. Lowenthal, M.F., & Robinson, B. (1976). Social Networks and Isolation. *Handbook of Aging and the Social Sciences* / Ed. by R.H. Binstock, E. Shanas. New York: Van Nostrand P. 432–456 [in English].
18. Weiss, D., & Freund, A.M. (2012). Still young at heart: Negative age-related information motivates distancing from same-aged people. *Psychology and Aging*. № 27(1). P. 173–180 [in English].

19. Weiss, D., & Lang, F.R. (2012). The Two Faces of Age Identity. *The Journal of Gerontopsychology and Geriatric Psychiatry*. № 25 (1). 5–14 [in English].
20. Weiss, D., & Lang, F.R. (2012). "They" are old but "I" feel younger: Age-group dissociation as a self-protective strategy in old age. *Psychology and Aging*. № 27(1). P. 153–163 [in English].
21. Weiss, D., & Lang, F.R. (2009). Thinking about my generation: Adaptive effects of a dual age identity in later adulthood. *Psychology and Aging*. № 24. P. 729–734 [in English].
22. Abele, A.E., & Wojciszke, B. (2007). Agency and communion from the perspective of self versus others. *Journal of Personality and Social Psychology*. V. 93, № 5. P. 751–763 [in English].
23. Fiske, S.T., Cuddy, A.J.C., & Glick, P. (2007). Universal dimensions of social cognition: Warmth and competence. *Trends in Cognitive Sciences*. №11. P. 77–83 [in English].
24. Kite, M.E., Stockdale, G.D., Whitley, B.E., & Johnson, B.T. (2005). Attitudes toward younger and older adults: An updated meta-analytic review. *Journal of Social Issues*. № 1. P. 241–266 [in English].
25. Cuddy, A.J.C., & Fiske, S.T. (2002). Doddering but dear: Process, content, and function in stereotyping of older persons. *Ageism: Stereotyping and Prejudice Against Older Persons* / Ed. by T.D. Nelson. The MIT Press. P. 3–26 [in English].
26. Diehl, M., Owen, S.K., & Youngblade, L.M. (2004). Agency and communion attributes in adults' spontaneous self-representations. *International Journal of Behavioral Development*. № 28. P. 1–15 [in English].
27. Ashmore, R.D., Deaux, K., & McLaughlin-Volpe, T. (2004). An organizing framework for collective identity: Articulation and significance of multidimensionality. *Psychological Bulletin*. № 130 (1). P. 80–114 [in English].
28. Rydell, R.J., McConnell, A.R., & Beilock, S.L. (2009). Multiple social identities and stereotype threat: Imbalance, accessibility, and working memory. *Journal of Personality and Social Psychology*. № 96. P. 949–966 [in English].
29. Brubaker, M.A., & Powers, E.A. (1976). The stereotype of "old": A review and alternative approach. *Journal of Gerontology*. № 31. P. 441–447 [in English].